

בענין עליה לארץ ישראל

שאלתי מכמה רבנים מובהקים בבעיה שעמדה על הפרק והוא: שביום א' בערב בשבעה ימים לחודש תשרי שנת תש"ח מוכן לנסוע טרנספורט של ארבעת אלפים וחמש מאות איש העולים לארה"ק, ודרך הנסיעה הוא ע"י רכבת הברזל עד זשוגא-סלאוויא, ומשם יסעו בספינה עד הארץ, ובתוך הנוסעים ישנם אדמורי"ם ורבנים תלמידי חכמים ויראי השם, אמנם דא עקא, כי הרכבת יגיע לעיר הנמל שמשם תפרוש הספינה בליל יום כפורים או ביו"כ בבוקר, ואי אפשר לאחר הנסיעה בשום אופן, ואם לא יסעו עתה מי יודע מתי יגיע עוד הפעם סדור נסיעתם והתור שלהם, כידוע כי הרבה מהם שדרים בבוקרשט דירת ארצי שנים ושלוש שנים עומדים ומצפים בכליון עינים לקץ וסוף מתי יתחשבו בין הנוסעים ואם לא עכשיו אימתי? אמנם כן לבם נוקפם ונפשם בשאלתם מה לעשות? האם מותרים ליסע לכתחילה כיון שיוודעים שיגיעו למחוז הפצם ביוה"כ זת"ש.

תשובה א) הנה הדין מפורש יוצא מפי מרגן מאורי אור בש"ע, אור"ח ה' שבת סי' רמ"ח סעיף ד' והעולה לארץ ישראל אם נזדמנה לו שיירא אפילו בערב שבת כיון דדבר מצוה הוא יכול לפרוש ופוסק עמהם לשבות ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות עמו יכול ללכת עמהם חוץ לתחום מפני פיקוח נפש, וכ"כ התשב"ץ ח"א סי' כ"א, ועיין במשנה ברורה בביאור הלכה כתב דהפסיקה הוא לעיכובא ואם לא יתרצו לזה לא ילך עמם, ועיין שם במג"א ס"ק ט"ו כתב בשם כנה"ג דדוקא ע"ד להתיישב וי"א אפילו על מנת לחזור כיון דאפילו מהלך ד' אמות בא"י מצוה היא ע"ש, וד"ז מקורו מרמב"ן בתשובה עיין שם בבאה"ג. ותמיהני מאד על כל הפוסקים ומפרשי הש"ע שלא העירו בזה, ומה יענו להא דמבואר במס' כתובות דף ק"י ע"ב בתוס' ד"ה הוא אומר לעלות בשם רבינו חיים דעכשיו אין מצוה לדור בא"י כי כמה מצוות התלויות בארץ וכמה עונשין דאין אנו יכולין לזוהר בהם ולעמוד עליהם, ולפי"ד ר"ח ליכא שום מצוה ונפל האי דינא דש"ע לבירא, ועיין בש"ע אהע"ז סי' ע"ה סעיף ד' ובב"ש שם ס"ק כ'.

ב) אך י"ל כיון דמקור ד"ז בש"ע נובע מדברי הרמב"ן בתשובה והרמב"ן לשיטתו בספר המצות סי' ד' דס"ל דישיבת א"י היא אחת מהתרי"ג מצוות וחיליה מספרי פרשה ראה מעובדא דריב"ב ור' מתיא בן חרש כו' דיצאו לחו"ל כו'.

וזכרו לא"י זקפו עיניהם וולגו דמעוניהם וקרעו בגדיהם וקראו המקרא הזה וירשת אותם וישבת בארצם וחזרו למקומם ואמרו ישיבת א"י שקולה ככל המצות שבתורה עכ"ל. והיינו דריב"ב ורמב"ה ודעימיה היו אחר החורבן ועכ"ז נצטערו הרבה עד שבכו וחזרו למקומם כו' דש"מ דאפילו לאחר החורבן איכא מ"ע בישיבת ארץ ישראל, וגם הב"ש שם ס"ק הנ"ל כ' דבהרא"ש אגודה וט"י משמע דיש מצוה אפי' בזמן הזה. ועיין בשו"ת אבני נזר ח"ב סי' תנ"ד כתב בדין ישיבת א"י בזמנה"ז אם הוא מצוה כבר האריכו בזה הראשונים והאחרונים והעלו שהוא מצוה ע"ש.

(ג) ועיין בדרישה על הטור אהע"ז סי' ע"ה ס"ק י"א כתב לבאר דברי הטור בשם הר"ר מאיר דירושלמי מיירי בזה"ז ומתני' דקתני שכופין אותו לעלות איירי בזמן הבית, וכ' שם בדרישה הכונה דירושלמי מיירי בזה"ז ורצה לומר שבוה"ז אין המצוה כ"כ גדולה, אבל מ"מ מצוה איכא אלא כיון שאין המצוה כ"כ גדולה אין בהאשה כח לכפות להאיש לעלות כו' ומש"ה בררתי דאדרבה מהר"ם והרא"ש לא ס"ל הכי (כדעת הר"ח) אלא דמהר"ם ס"ל דאין בו מצוה גדולה כ"כ, ורבינו ס"ל דיש מצוה כבזמן הבית.

(ד) אמנם סוף דברי הדרישה תמוהים לי מאד במ"ש להתאים דברי הגהת מרדכי כדעת הר"ח שכתב וז"ל גם בהגמ"ר כ' דבוה"ז אין לעלות משום דאיכא כמה מצות שמצווין בארץ ואין בידינו לקיימן ונענשין עליהן עכ"ל. וצע"ג דהרי בהגהת מרדכי סוף כתובות סימן שי"ג כ' וז"ל כתב רבינו חיים כהן בתשובה דה"מ בימיהם שהיה שלום בדרכים אבל עכשיו שהדרכים משובשים אינו יכול לכופה דהו"ל כמו חפץ להוליכה למקום גדודי חיות ולסטים כו' ע"ש, א"כ אינו מבואר כלל בהגמ"ר דבוה"ז אין מצוה לדור בא"י מחמת כמה מצות התלויות בארץ שא"א לקיימן. ומצאתי בתשו' מהרי"ט ח"ב סי' כ"ח שהביא דברי הגמ"ר אלו כמו שהעתיקתי לשונו, והמהרי"ט כ' שם וז"ל הרי שתשו' רח"כ ז"ל לא באה אלא מטעם סכנת דרכים, ומ"ש התוס' דאין מצוה לדור בא"י הגהת תלמיד היא ולא דסמכא היא כלל עכ"ל המהרי"ט, ועיין בחידושי מהרי"ט למס' כתובות דף ק"י ע"ב מה שהרבה להעיר על דברי הרח"כ אלו, וסיים שם ולית דחש להא דרבינו חיים ז"ל ובתוס' הרא"ש ליתיה ע"ש. א"כ דברי הדרישה תמוהים מאד וצע"ג.

(ה) ועיין בשו"ת נוב"י תנינא יו"ד סי' ר"ה וסי' ר"ו שהביא בשם הגאון מהר"י פיק ז"ל שתמה על בעלי התוס' שלא עלו לארץ ישראל לפי קושיתם שתמהו בסוטה דף ה' ע"א על שלא חשבו בפרק חלק גבי אלו שאין להם חלק לעוה"ב כו' ומתים שבחו"ל, ותמה על פה קדוש של בעלי התוספות שיאמרו דבר זה והלא עצמותיהם קבורים בחו"ל.

הנה בעיקר התמיה של הנוב"י בשם מהרי"פ, עיין בולדו ד' נש"ב סי'

קכ"ז בשם הר"מ שקדמו בשאלה זו למה לא הלכו גדולי ישראל לשם ותי' שם דלא הוה מוותר להו והיו צריכים להתבטל מלימודם ולשוט אחר מזונותם ואמרינן בפרק מי שהוציאוהו דמותר לצאת מא"י לחו"ל אחר רבו ללמוד תורה כו' וכ"ש להתבטל מתלמודו ולשוט אחר מזונותיו ע"ש, ומיושב ע"ג תמיהת הנוב"י.

ומ"ש שם בשם בנו הגאון מהר"ש שכ' לתרץ שעל בעלי התוס' ליכא תמיה כלל על שלא עלו לא"י כמבואר בדבריהם במס' כתובות בשם הר"ח דעכשיו אין מצוה כלל לדור בא"י דאין אנו יכולין ליוזר במצות ועונשין התלויין בא"י ע"ש, ובמחכ"ג ונעלם כתיב ביה שלא העיר מדברי הגהמ"ר שהעקתני ותשו' מהרי"ט הנ"ל.

וגם בעיקר האי כללא שחידשו הגאון מהרי"פ והנוב"י שם דלא שייך למימר תני ושייר היכי שהשיור הוא יותר ממה דחשיבי, תמיהני מאד שהרי יש סתירה גלויה ומפורשת לכלל זה מדברי הש"ס בב"ק דף ס"ב ע"ב דקתני שם תני ושייר, ובתוס' ד"ה מרובה שכתבו דשייר טענת גנב באבידה ועוד משייר שותף שגנב מחבירו ע"ש, וא"כ השיור יותר ממה דחשיב במתניתין ואפ"ה משני הש"ס תני ושייר וצע"ג.

ו) המבואר מדברינו למעלה דעת מהר"ם הרא"ש אגודה וטור וב"י בש"ע סי' הנ"ל דס"ל דאף בזמן הזה איכא מ"ע בישיבת א"י וכדעת הרמב"ן שהיא מכלל תרי"ג מצות, וכן מצאתי מבואר בתשו' תשב"ץ סי' רפ"ח דעתו כדעת הרמב"ן שהיא מכלל התרי"ג מצות, וכ' וז"ל הדירה בא"י מצוה גדולה כו' שחכמי ישראל היו מסכנים בעצמם לעבור נהרות כדי ליכנס לא"י והיו אומרים דוכתא דלא זכו ליה משה ואהרן מי יימר דזכינא ליה והיו מנשקים האבנים ומתגלגלים בעפר כו' והעלה שם דמי שהיה עולה לא"י ומת בדרך ולא השלים מצותו דנחשב לו זכות כמו שהשלים מצותו וכונתו רצויה כאלו דר בא"י ע"ש. ועיין במבי"ט ח"א סי' קל"ט מתבאר משם דס"ל דהוא מדאורייתא וכדעת הרמב"ן בסה"מ, וכן דעת הרשב"ץ בזהר הרקיע סי' רכ"ז והרשב"ש בנו סי' א' יבס' חרדים סי' ט"ו. ועיין בשו"ת הרב"ז (להגאבד"ק באקוי ז"ל) או"ח סי' מ"ג שבמחכ"ג נעלמו ממנו דעת כל הראשונים שהבאתי דס"ל דאף בזה"ז איכא מ"ע בישיבת א"י.

ז) ואיפוא עתה נחזור לנ"ד, הנה בתשו' חתם סופר חלק ששי בלקוטי שו"ת סי' צ"ז כ' לענין רכבת הברזל והאריך לבאר כל השיטות, ובד"ה היוצא מדברינו כתב לדינא דעגלות ההולכים ע"י כיטור דאמפף-וואגען דלית בהו לא משום משמש בבע"ח ולא משום גכרי העושה מלאכה בתבעורת הגחלים דהרי איכא רוב גוים וליכא אלא משום תחומין ואעפ"י שהוא למעלה מיו"ד מ"מ הוא רוחב ארבע ולהרי"ף הרו"ה והרמב"ן דליכא בספינה משום איסור תחומין במים רק מפני טעמים שכתבו הם כנ"ל, וא"כ ממה שהעולם נהגו להפליג בספינה אין

ראי' להתיר ליסע על העגלות חוץ לתחום כו' וסיים שם ונמצא הו"ל ס"ס להחמיר ולא מצאתי להתיר לישראל לישב על העגלה הנ"ל בחול אם יודע שיסע גם בשבת עכ"ל. ושם בסוף התשובה כ' ההבדל שבין ספינה לדאמפף וואגען דדוקא בספינה שיושב בקתדרא ואינו מתקרב במעשה גופו ויושב ועוסק בעונג שבת כמו בביתו ממש, אבל הנוסעים בדאמפף וואגען אינו שובת וגופו נע ונד וא"א לעסוק בעסקי שבת בשבתו אשר רגיל בהם בביתו ומתקרב אל מקום מסחרו בשבת להיות שם ביום החול פשוט דגרע הרבה טפי ממחשיך על התחום ואיסור גמור הוא אפילו מדאורייתא להרמב"ן הנ"ל ומפורש בדברי קבלה אם תשיב משבת רגליך וגו' ממצוא חפצך עכ"ל ע"ש.

ח) הנה בגוף החילוק של החת"ס בין דאמפף-שיף ובין דאמפף-וואגען שבספינה יושב ועוסק בעונג שבת כמו בבית ממש, אבל הנוסעים בדאמפף-וואגען הם נדים ונעים וגופו אינו שובת כו', לפע"ד הוא הבדל קלוש עד מאד דבדורותינו ההליכה ברכבת הברזל הוא קרוב כמו בספינה ובפרט בעקספרס ושנעלצוג, ואין שום הבדל ויכול גם ברכבת הקיטור לעסוק בעסקי שבת בשבתו כמו בספינה וכהרגילו בביתו. ואפשר דהחת"ס ז"ל כתב האי חילוקא אז קודם מאה ועשרים שנה שהיה בתחלת המצאת רכבת הקיטור שלא היה עדיין בשלימות (פערפעקציאניר) ע"כ היו נעים ונדים, והיה הבדל רב בין ספינת הקיטור ובין רכבת הקיטור, אבל עתה בדורנו שהכל הוא בתכלית השלימות אין שום הבדל בין ספינה לרכבת, כנלפע"ד העניה.

ואדרבה בספינה עצמה מצינו סברא זאת שהם נעים ונדים, שהרי הרז"ה ז"ל דעתו דהאי דגרסינן בפ"ק דשבת אין מפליגין בספינה פחות מג' ימים קודם השבת הריא"ף פירשה משום עונג שבת שהמפרש בים בספינה כל שלשה ימים אין דעתו מיושבת עליו, עיין תשו' הריב"ש סי' ק"א שהביאו ובסוף התשובה כתב שם שלא אמרו זה אלא במפליג בים משום דכל שלשה ימים הוא להו שינוי וסת מפני נענוע הספינה כדכתיב יחוגו וינועו כשיכור, וגם הביא דעת הרמב"ם בתשובה שאין לאסור מטעם זה אלא בימים המלוחים שמעוררים הגוף ויקרה מהם טירוף הדעת והבלבול ולא בשאר נהרות ע"ש. ועיין בשו"ת חוט המשולש הנספח לשו"ת תשב"ץ טור השלישי סי' י"א מבוארים שם ארבע טעמים בזה, ומביא שם גם דעת הרמב"ם בתשובה הנזכר פה, לפי"ז אדרבה יותר עדיף רכבת הקיטור דל"ש כלל האי חששא של ספינת הקיטור, ולהבדיל בין ספינת המים לספינת הקיטור ולומר דספינת הקיטור עדיף לדעת החת"ס מנ"ל הא, וידוע שגם עתה בספינת הקיטור רוב הנוסעים טובלים ממחלת הים הנקרא "זעזע"קראנקהייט".

ט) והנה הגאון מהר"י אסאד ז"ל בתשו' יהודה יעלה או"ח סי' נ"ח כתב שם דמה"ט אסור הליכה בשבת בקרונות ההולכים בכח האש ותמרות עשן אף

שעושים בשביל רוב נכרים דשמא ירבה בשבילו כו', וכ"ז בעגלות כן הוא דלפי רוב המשאוי צריך להוסיף כח האש במשקים השורפים, אבל כה"ג בספינה אין להוסיף כח האש לפי כובד המשאוי אלא כח הלאקאמאטיוו אחד הוא מתחילת נסיעתו בין לרב או מעט משאות לפי שכח המים מסייע להוליכה אין איסור בספינה לכ"ע כו' ובקנה שביתה מבעוד יום מותר בכל ענין גם בספינה שהולכת ע"י הדאמפף אבל בעגלה אסור בכל ענין מדינא כנ"ל ע"ש, ולפי סברת המהר"י אסאד איסור נסיעה ברכבת הקיטור הוא רק מדרבנן משום שמא ירבה בשבילו, וזהו דלא כדעת החת"ס שהוא מדאורייתא.

(י) אמנם בעיקר סברת המהר"י אסאד דברכת הקיטור אסור משום שמא ירבה, עיין בשו"ת הרי בשמים (להגאון מהרא"ל הורביץ ז"ל) מהדורא תנינא סי' קפ"ט שהתיר באיש אחד שקבל מברק בשבת אחר הצהריים מקרובו שהוא חולה מסוכן שמבקש ממנו שיבא אליו ובא בשאלה אם יוכל לנסוע אליו ע"י רכבת הברזל בשבת כי קבל מענה טלגרפית שהחולה יש לו געגועים ואומר שא"א לו להיות בלעדו, וכ' שם דהיכא שהחולה מבקש שיבא אצלו אוהבו אפשר להסוברים דמשום חשש שלא תטרופ דעתו שרי להישראל לעשות איסור דרבנן, יש להתיר לו לנסוע עם הרכבת כיון דליכא רק משום תחומין אפילו למעלה מיוד' כיון דרחב ד' אסור, והא קי"ל דאפי' תחומין י"ב מיל אינו רק מדרבנן, כמ"ש הבי"י סימן שצ"ד ומג"א סוס"י ש"ה, ומה שמבעירין הגחלים הא אינו בשביל ישראל כיון דגם אם לא יהי' סיעת בנ"א הולכים העגלות מידי יום ביומו לומנים הקבועים ולא ישנו את תפקידם, וגם הא עכ"פ ברוב נכרים מותר, ועפ"י התיר שם לקרובו של החולה שיסע עם הבאהן בשבת, מפורש יוצא שדעתו שהוא רק מדרבנן, ולפי"ד גם החשש של מהר"י אסאד ל"ש עתה בזה"ו שמא ירבה בשבילו כיון שערוך ומסודר בכח הקיטור מידי יום ביומו הן רבים או מעטים, ואף אם לא יהי' סיעת בני אדם מידי יום ביומו ממילא ל"ש החשש דשמא ירבה.

א"כ בנ"ד כיון שעולים לא"י שהוא מצוה, ולדעת הרמב"ן וכמה ראשונים שהבאתי הוא מצוה מה"ת ומן תרי"ג מצות, ממילא לנסוע ברכבת הקיטור איזהו ימים קודם יו"ט בודאי מותר אף שיגיע לשם ביו"ט.

(יא) אלא די"ל דזה תליא בפלוגתא הריב"ש והתשב"ץ, דבתשו' הריב"ש סי' ק"א כתב דהקונה שדה מן העכו"ם הוא מצוה גדולה מן העליה, כי העליה היא מצוה לשעתה ולעצמו לבד ולא נתיר בה שבות כו', אבל יכוב א"י אינה מצוה לשעתה אלא מצוה המתקיימת לעולם היא ומצוה ותועלת היא לכל ישראל שלא תשתקע ארץ קדושה בידי טמאים ואין למדין ממנה לשאר מצות, אמנם דעת התשב"ץ לא כן הוא שכ' בח"א סי' כ"א דאדרבא טפי מקילנן בעליה לא"י ממצוה אחרת, שהרי מילה בזמנה ניתנה שבת לידחות אצלה כדכתיב וביום כו' ואפ"ה

אסרו הריא"ף והרמב"ם אמירה לנכרי בדבר שיש בו מלאכה דאורייתא כגון איזמל בשבת משום מכשירין, ואלו משום ישוב א"י התירו אמירה לנכרי אפילו במלאכה דאורייתא כו' והרי אתה דן ק"ו ומה מה שלא התירו במכשירי מילה שניתנה שבת לידחות אצלה התירו משום מכשירי יישוב א"י שהרי כתיבת אונו אינו מן היישוב עצמו אלא מכשירין כעשיית איזמל לצורך מילה כו', כ"ש שיש לנו להתיר משום עליה לא"י שעדיין הוא חוצה לה ורוצה לעלות אליה שהוא מצוה יותר גדול מקניית קרקע בה למי שהוא דר שם כי הדר בחו"ל דומה כמי שאין לו אלוה כו' ע"ש.

(ב) והנה בנ"ד יש לפקפק טובא דהלא לכאורה לא דמי כלל להאי דינא דש"ע או"ח סי' רמ"ח העולה לא"י אם נודמנה לו שיירא כו' שהרי מבואר שם תנאי שפוסק עמהם לשבות, ואם אחר שיהיו במדבר לא ירצו לשבות יכול ללכת עמהם משום פקוח נפש ובנ"ד תרווייהו ליתנהו, שהרי בנ"ד ברכבת הקיטור ל"ש התנאי שפוסק עמהם לשבות, וגם הטעם המבואר שם דיכול ללכת עמהם משום פיקוח נפש ל"ש בנ"ד, כי שם הפק"נ משום סכנת חיות ולסטים לא יוכל להשאר לבדו במדבר משא"כ ברכת הקיטור ל"ש זה.

אך לפמ"ש למעלה י"ל דתליא בפלוגתא הנ"ל, דלדעת הריב"ש שאין העליה מצוה כי אם הישיבה שהרי העולה על דעת להתיישב נקרא עוסק במצוה שהרי כתב שאין ההליכה עיקר המצוה רק כיון שהולך לעשות המצוה נקרא עוסק וכן הוא בהולך לעלות לא"י ע"ש. א"כ לדעת הריב"ש העליה הוא רק הכנה לעיקר המצוה שהוא הישיבה, וע"כ אפשר דיש להחמיר בנ"ד כיון שאינו עיקר המצוה, משא"כ לדעת התשב"ץ העליה לא"י הוא מצוה גדולה יותר מקניית קרקע למי שהוא דר שם, ע"כ לדעתו יש להקל בנ"ד, ובפרט שבנ"ד יש ממש פק"נ לכמה אלפים משפחות שהם מתגוררים בעוני ולחץ זו הדרך, נע ונד, ומתמוגגים ברעב ומחכים בכליון עינים מתי יגיע סדר עלייתם, ואם לא עכשיו אימתי?

(ג) ובנ"ד יש לסמוך גם אדברי הרשב"ם המובא בתוס' עירובין דף מ"ג ע"א ד"ה הלכה כר"ג דהרשב"ם רצה להתיר ליכנס לקרון בשבת ועכו"ם מוליכו חוץ לתחום וחזר בו ש"מא יפגעו בו לסטים או שמא ישכח וירד ואין לו אלא ארבע אמות כו' ועוד אם בהמה מנהיג בקרון פשיטא דאסור להשתמש בבע"ח שמא יחתוך זמורה ע"ש ובחי' הריטב"א לעירובין דף מ"ג.

ובנ"ד ברכבת הברזל פשיטא דגם הרשב"ם שחזר בו וגם הר"י שחולק עליו יודו בנ"ד דמותר, דהטעם שמא יפגעו בו לסטים ל"ש בנ"ד דדוקא בהולך יחידי בקרון יש חשש זה אבל לא ברכבת כבנ"ד שנוסעים אנשים לאלפים ל"ש חשש זה, וגם הטעם שמא ישכח וירד ל"ש בנ"ד כי הרכבת הולכת בכח הקיטות רצה ונסוע ע"כ ל"ש חשש זה כבקרון שבתוס', וגם אין חשש שמא ירד אצל איזה תחנה כשהרכבת נחה שמה, דבזה י"ל כסברת הש"ס בשבת דף קמ"ז ע"ב כיון דרבים

נינהו מדכרי אהדדי ע"ש, וגם לטעם אם בהמה מנהיג בקרון דהוה משתמש בבע"ח, בין לסברת התוס' שם שמא יחתוך זמורה, ובין לסברת הרא"ש והק"נ שם ס"ק כ"ג דאסור להשתמש בבע"ח משום צער בע"ח ועובר משום למען ינוח ל"ש בנ"ד.

(יד) ואין לפקפק בנ"ד מדברי המד"ר בראשית פ' מ"ו—ז אם מקבלים בניך את השבת הם נכנסים לארץ כו' ע"ש, וא"כ איך יעלה על הדעת שיפרשו לכתחלה ויסעו ברכבת כשיודעים בבירור שיחללו את השבת ויגיעו לשם ביוה"כ, כיון שהכניסה לא"י הוא בתנאי אם מקבלים עליהם את השבת, דבנ"ד מלבד שאין כאן שום חילול כמו שביארתי, י"ל בנ"ד כסברת הש"ס אמרה תורה חלל עליו שבת אחת כדי שישמור שבתות הרבה עיין שבת דף קנ"א ע"ב ומכילתא פ' תצא, וכמבואר בס' ברכת הארץ סי' ק"ו בשם הספר נחלה לישראל דשיבת א"י תהי' לו סיוע גדולה לשמירת שבת, וע"ש בסי' קס"ח שהביא פי' עה"פ כי תבאו אל הארץ אשר אני נותן לכם ושבתה הארץ שבת לד', שתיכף בבואם לארץ קנתה א"י הקדושה של שבת בהתייחדה עם בני" פכ"פ כמבואר בווהר פ' בהר, עה"פ ונתתי לכם את ארץ כנען כו' מכאן אמרו היושב בא"י מקבל עליו עול מלכות שמים ומובטח שהוא בן עוה"ב, ועיין בתשו' מהר"ם שבכלבו סי' כ"ז שכ' שם בקיצור עיקר המצוה ההולך לא"י אינו אלא כמפורש בסוף כתובות ואם מוחלין כו' אבל מי שהולך להתנהג בקדושה וטהרה אין קץ לשכרו כו'.

ועיין בילקוט פ' עקב רמז ת"ת א"י שקולה נגד המילה כשם שמילה דוחה את השבת כך כיבושה של א"י דוחה את השבת וכן מבואר בירושלמי שבת פרק א' אין מקיפין על עיר כו' ובמלחמת חובה אפי' בשבת שכן מצינו שלא נכבשה ירחו אלא בשבת, ועיין בירושלמי מו"ק פ"ב הלכה ד', וכ"כ במד"ר פ' בראשית פ' מ"ז עד רדתה אפי' בשבת, ושם בס' ברכת הארץ סי' רכ"ט בשם ס' תאומי צביה כתב שראוי לכל איש להשתדל להיות לו חלק ונחלה בא"י כו' וכאמז"ל במד"ר הקונה חצר בא"י אומר לו הרי למחר כך וכך ואפי' בשבת משום דחביבה א"י יש לו רשות לומר כך שכן מצינו בירחו שלא נכבשה אלא בשבת, ועיין באבן עזרא פ' וישלח על הפסוק ויקן כו' כתב, הזכיר זה הכתוב להודיע שמעלה גדולה יש לא"י מי שיש לו בה חלק חשוב הוא כחלק עוה"ב ע"ש.

(טו) אלא דבנ"ד יש חששא אחרת, דבשלמא אם יודעים שנסיעתם והליכתם לא"י הוא ודאי, שבודאי יגיעו לא"י חמדת לבבם ישנם כל ההיתרים שכתבתי, משא"כ בנ"ד שממלכת בריטניה העמידה ספינות מלחמה העומדות על המשמר לשמור כל מוצאי ומובאי הימים לא"י שלא יבאו ספינות עם עולים אי-ליגלים, וכשיותפסו יושלחו כולם לאי קפריסין ושם יעמדו תחת המשמר עד שנה או שנה ומחצה וגם עד לשנתים, א"כ לפי"ז בטל לכאורה כל האי דינא דנ"ד, כיון דהחילול

הוא ברור וישיבת א"י הוא ספק, ודמי למ"ש התפא"י ברכות פרק ח' מ"ח דבספק עשה אין דוחה ל"ת ע"ש באות כ"ו. אח"כ נודעתי שבאמת כן אירע להם שנתפסו הספינות ונשלחו כולם לקפריסין, ומי יודע כמה זמן יעבור עליהם ויתמהמהו שמה עד שיבאו לארצנו הקדושה.

עכ"ז יש לצדד גם באופן זה להקל, כיון שאמז"ל "שקולה שבת נגד כל המצות" ירושלמי נדרים סוף פרק ג', ואצל ישוב א"י מצינן ג"כ הכי "שקולה ישיבת א"י כנגד כל המצות" ספרי פ' ראה, וחכו"ל אמרו, "אמר הקב"ה חביבה עלי א"י יותר מן הכל" במדבר רבה פ' כ"ז—ז', ועוד אמז"ל "כל היושב בא"י א"י מכפרת עליו", ספרי ברכה מ"ג, א"כ יש לצדד לפי"ז בנ"ד אף בכה"ג שאינו ברור שבודאי יגיעו ע"י חילול זה לא"י, מ"מ כיון שיש עכ"פ ספק השוה אולי יגיעו וישארו שמה, יש ג"כ להתירו, ובפרט לשיטת התשב"ץ שהעליה לא"י היא מצוה גדולה יותר מקניית קרקע בא"י למי שהוא דר שם.

טז) וגם יש לצדד בנ"ד כיון שבאו בספינה בימים של א"י עד סמוך לחוף יפו, ומשם נתפסו והועברו לאי קפריסין, יעכ"פ היו בגבול א"י, א"כ הרי זה בכלל אמז"ל "כל המהלך ארבע אמות בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב" כתובות דף קי"א ע"א, וחשוב כאלו הלכו בא"י ד"א, ועיין ברמב"ם פ"ה מה' מלכים ה"א שכ' וז"ל אפילו הולך בה ד' אמות זוכה לחיי עוה"ב, וכן הקבור בה נתכפר לו שנאמר וכפר אדמתו עמו עכ"ל, מבואר דעת הרמב"ם להדיא דההולך בה ד"א הוא בן עוה"ב אף שאינו קבור שם. וזהו דלא כדעת המהרי"ט בשניות סי' כ"ח דהא דמבואר דכל המהלך ד"א בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב הוא רק כשקבור שם ע"ש. ולחלק ולומר דלשון "המהלך" דוקא ברגליו וגם הלשון "בא"י" דוקא כשהלך ברגליו על אדמת א"י לא בספינה ובימים, דזה לא חשיב מהלך ד"א, מנ"ל לחלק כן, דאדרבה מצינן לשון הילוך גם בספינה עיין עירובין דף מ"ג והספינה כולה כד"א, וע"ש בתוס' ד"ה והלכה כר"ג, א"כ בבא הספינה בהימים של א"י חשוב כמהלך ד"א.

יז) והנה בתשובה ביארתי לענין העולה לא"י ע"ד לחזור דיש בזה ג' שיטות, א) לדעת שלטי הגבורים במס' שבועות ריש פ"ג אות א' בעולה ע"ד לחזור אינה מצוה ועכ"פ עבירה ליכא, ובתשו' מהרי"ט בשניות סי' כ"ח, כ' דלעלות בלי שידור שם אינה מצוה רק זכות ואפשר דגם זכות אינו דהא דמבואר דכל המהלך ד' אמות בא"י מובטח לו שהוא בן עוה"ב הוא רק כשקבור שם. ב) לדעת הרדב"ז בתשו' ח"א סי' תנ"ד שכ' דלעלות וכו' ולשוב מיד אין כאן מצוה רבה, משמע מדבריו דעכ"פ מצוה איכא אלא שאיננה מצוה גדולה. ג) ולדעת הש"ס המבואר בכתובות דף ק"י ע"ב וברמב"ם פ"ה מה' מלכים הלכה א' הוא מצוה

גדולה אף בדעתו לחזור, כיון דאפילו הלך בה ד"א זוכה לחיי עוה"ב אף שאינו קבור שם.

(ח) ועיין בעיקרי הד"ט יו"ד בדיני נדרים ושבועות סי' כ"ג אות א' הביא בשם הרש"ך ח"ב סי' מ"א דשבועה לעלות לא"י אין בה סרך מצוה ויכול להתיר ע"י חרטה, וכן הביא בשם הרב סמא דחיי דאין בעליה לא"י בזה"ז מצוה דרבנן ע"ש. ותמיהני עליו מאד דמה יענה להדין המבואר בש"ע או"ח סי' רמ"ח „והעולה לארץ ישראל“, ואפשר דס"ל כהרבי חיים כהן המובא בתוס' כתובות הנ"ל, ואינו לפני לעיין בטעמו, וכבר ביארתי שדברי הרח"כ מופרכים.

(ט) ועיין בפ"ת יו"ד סי' רכ"ח ס"ק כ"ח שכתב בשם תשו' הרשב"ש סי' ב' שכתב בסברת הרא"ש שהעליה בעצמה אינה אלא מכשירי מצוה שאין המצוה אלא הדירה בארץ א"כ הנשבע לעלות לא"י יכול לשאול על גדרו ואינו כנשבע לקיים את המצוה שאינו יכול לשאול עליו ע"ש, ותמיהני עליו עד מאד שבמחכ"ג נעלמו ממנו דברי אביו התשב"ץ ז"ל בסי' כ"א שכתב דעליה לא"י הוא מצוה יותר גדול מקניית קרקע בה למי שהוא שם כי הדר בחו"ל דומה כמו שאין לו אלוה כו' ע"ש, הרי מפורש יוצא שהעליה היא מצוה גדולה וצ"ע. ואפשר שכ"כ בסברת הרא"ש וליה לא ס"ל הכי, ואינו כעת לפני לעיין בדבריו.

ולדינא הגלפצ"ד להלכה כמו שביארתי באריכות דמותרים ליסע לכתחלה כיון שיש בזה ממש פיקו"ג דרבים, ואין לפקפק בזה, והגלפצ"ד כתבתי.

בענין תפילין

ש א ל ה. איש שהוכה ביד ימין ונעשה כהה וא"א לו לעשות מלאכתו ביד ימין רק ביד שמאל, באיזה יד יניח תפילין, כי עד עתה הניח ביד שמאל כי יד כהה כתיב, וכעת שנעשה יד ימינו כהה, א"כ מחויב להניח על יד ימין ומטעם זה מניח איטר יד על ימינו כי כל מלאכתו נעשית ע"י שמאל שלו,

ת ש ו ב ה. הנה דעת המרדכי שהובא בב"י או"ח סי' כ"ז דאם הרגיל עצמו לעשות איטר דינו כאיטר שנולד כך, ובמרדכי שם הביא ויש חולקים ע"ז, וע"ש בש"ע סעיף ו' ומג"א ס"ק ט', אך הדגמ"ר שם כ' שאף החולקים שם היינו בהרגיל עצמו כן מרצונו ולכן ס"ל דהרגלתו לאו כלום הוא אבל אם מן השמים הרגילוהו דהיינו שנולד לו חולי בימינו וניטל הכח ממנו וצריך לעשות כל מלאכתו בשמאל בודאי דינו כאיטר גמור ע"ש. ומצאתי ברש"י (שופטים ג—ט"ו) מפורש יוצא כדברי הדגמ"ר דע"י חולי מיקרי איטר, ועיין עוד (שופטים כ—ט"ז), ולפי"ז פשיטא דצריך עתה להניח תפילין בימינו כיון שזה הוא שמאלו, וכן פסק כהדגמ"ר בס' משנה